

LODEWIJK DROS

TULA

EEN BEELD VAN DE SLAVERNIJ

Een halve eeuw herdenking
tussen Willemstad en Winschoten

NOORDBOEK

© 2023 Lodewijk Dros | uitgeverij Noordboek

Omslagontwerp: Bart van den Tooren

Boekverzorging: Elgraphic

Omslagbeeld: Cor van Mierlo

Drukkerij: Wilco, Amersfoort

ISBN 9789464710229

NUR 680 | 640

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van uitgeverij Noordboek, postbus 234, 8400 AE Gorredijk, Nederland – info@noordboek.nl.

De uitgeverij heeft ernaar gestreefd alle copyrights van de in deze uitgave opgenomen illustraties te achterhalen. Aan hen die desondanks menen alsnog rechten te kunnen doen gelden, wordt verzocht contact op te nemen met uitgeverij Noordboek.

De uitgeverij stelt alles in het werk om op milieuvriendelijke en duurzame wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk van de Forest Stewardship Council (fsc) mag dragen. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Noordboek is onderdeel van
20 leafdesdichten en in liet fan wanhoop bv

www.noordboek.nl

INHOUD

Woord vooraf	7
Inleiding	11
Hoofdstuk 1 Revolutionair elan	21
Hoofdstuk 2 Functioneel naakt	34
Hoofdstuk 3 De Tula van Toos	42
Hoofdstuk 4 Zal <i>Tula</i> terugkeren?	63
Hoofdstuk 5 Een nieuw monument	74

Hoofdstuk 6	83
Gekuint graag, en gratis	
Hoofdstuk 7	89
De eregast is er (niet)	
Hoofdstuk 8	99
Wedden op twee paarden	
Hoofdstuk 9	104
Schaamte en bewondering	
Hoofdstuk 10	117
Bitterzoet erfgoed	
Hoofdstuk 11	122
Een nieuw voetstuk	
Hoofdstuk 12	131
<i>Tula</i> naar huis?	
Bronnen	137
Personenregister	141

WOORD VOORAF

Op 19 december 2022 sprak minister-president Mark Rutte excuses uit voor het Nederlandse slavernijverleden. Dat maakt Lodewijk Dros' boek *Tula, een beeld van de slavernij* uiterst actueel, ook doordat de premier eerherstel aankondigde voor Tula, de leider van de grote slavenopstand op Curaçao in 1795.

Tula was geïnspireerd door de idealen van de Franse Revolutie: vrijheid, gelijkheid en broederschap. Nadat Nederland in 1795 was omgevormd tot Bataafse Republiek, omarmde het die idealen. Het leek Tula daarom logisch en consequent dat de slavernij op Curaçao werd afgeschaft.

Dat gebeurde niet. Tula was, zo dachtte Walter Palm, de kapitein van de driemaster *Liberté, Egalité et Fraternité* die schipbreuk leed. Hij werd gevangengenomen en op gruwelijke wijze ter dood gebracht door het Nederlandse koloniale bewind. Dat premier Rutte op 19 december jongstleden Tula een held noemde, was dus na ruim twee eeuwen een radicaal ander standpunt.

Tula, een beeld van de slavernij omvat precies 50 jaar herdenkingsgeschiedenis tussen Willemstad en Winscho-

ten. Binnen de Curaçaose gemeenschap in Nederland heeft het onderwerp ervan, Toos Hagenaars' standbeeld voor Tula uit 1973, al die tijd ter discussie gestaan. Dat is een waar mijneveld, zo leert dit boek.

Uit de lotgevallen van het Tula-kunstwerk van Toos Hagenaars zijn belangrijke lessen te trekken voor het maken van zo'n standbeeld. Niet alleen artistieke criteria zijn daarbij kennelijk van belang, maar ook het draagvlak binnen de Curaçaose gemeenschap. Een buitengewoon complexe operatie dus. Overigens is een monument voor Tula wat ons betreft slechts een van de vele opties om de doorwerking van het slavernijverleden en de achterstand van de Caräibische gemeenschap in Nederland gestalte te geven.

Dit boeiende boek is niet alleen belangrijk vanwege de actualiteit maar ook als uitvoerige documentatie van een uiterst woelige periode met heftige discussies die vijftig jaar geleden op Curaçao losbarstten toen Toos Hagenaars haar standbeeld van een naakte Tula presenteerde.

De discussie kan niet los gezien worden van Dertig Mei 1969, de staking bij de Shell-olieraffinaderij bij Willemstad die uitmondde in doden en een platgebrande binnenstad. John Leerdam wijdde zijn documentaire *Gritu di un pueblo* aan dit oproer.

Als reactie op de Nederlandse dominantie kwam na Dertig Mei 1969 de nadruk te liggen op de Curaçaose cultuur en cultuurdragers, met respect voor de taal – het Papiaments – en helden als Tula. 'Di nos e ta' (Hij is van ons) werd de gevleugelde uitspraak. In dat licht is het niet verwonderlijk dat het standbeeld van Tula van een Europese, niet-Curaçaose beeldhouwer op grote weerstand stuitte. De voorkeur ging

uit naar een Curaçaose beeldhouwer. Wat ook voor de nodige beroering zorgde was dat Hagenaars Tula naakt had afgebeeld. De lokale pers op Curaçao was diep verdeeld over dit beeld.

Het vurige spel en tegenspel in de arena van voor- en tegenstanders heeft Lodewijk Dros zorgvuldig gedocumenteerd. Belangrijke Curaçaose opiniemakers passeren de revue, zoals de dichter Elis Juliana – warm voorstander van het beeld –, de dramaturg Laura Quast, de activist Gibi Bacilio, de musicus Angel Salsbach, de historicus Jandi Paula en de revolutionair Stanley Brown – een verklaard tegenstander.

Het gekibbel over het beeld was grenzeloos en de verwarring oeverloos. Zo werd een enthousiast aangekondigde bijeenkomst rond dit beeld in Amsterdam – de uitnodigingen waren de deur al uit – zonder het beeld gehouden. Pogingen om het elders in Nederland of op Curaçao een plaats te geven, liepen op niets uit. De bronzen *Tula* staat in een Groningse opslagloods.

Toch is de strijd over het beeld, die al een halve eeuw jaar bij vlagen oplaait, nog niet beslecht, laat Dros zien. Wat ons betreft is zijn *Tula, een beeld van de slavernij* de kroniek van de aangekondigde dood van een standbeeld dat nooit officieel onthuld is. Maar sommige Curaçaoënaars op Curaçao en in Nederland zien het graag als toekomstig middelpunt van de vieringen op 17 augustus, de Dia di Tula.

Het is hoe dan ook van buitengewoon belang dat Lodewijk Dros dit tijdsbeeld heeft vastgelegd voordat het verwaaid is op de rusteloze passaat. Al met al is dit boek een zeer waardevolle aanvulling op de recente Curaçaose geschiede-

nis aan weerszijden van de oceaan – en een genoeg om te lezen.

John Leerdam, kwartiermaker Slavernijmuseum
(op persoonlijke titel)
Walter Palm, schrijver en expert integratiebeleid

INLEIDING

Een taxi komt voorrijden, ergens in de jaren negentig in Oost-Groningen. De man achter het stuur is een nieuweling. Hij wil een klant oppikken op Emmastraat 16. Een schaarsgeklede man, had de centrale nog gezegd. Schuin tegenover het station van Winschoten ziet de chauffeur hem in de voortuin aan de Emmastraat staan: een manshoog beeld van een zwarte, poedelnaakte man die schuin de hoogte in kijkt. De taxichauffeur is ontgroend.

Een bronzen man, door de tijd getekend – wat voor beeld is dat? Waar komt het vandaan? En waar is het gebleven?

Toos Hagenaars (*1932) maakte het bronzen beeld in 1973, toen ze met haar gezin in Willemstad woonde. Het stelt Tula voor, de grote leider van de slavenopstand van 1795 op Curaçao. Dit beeld zou, aldus de eerste berichten in de Curaçaose media, het stralende middelpunt worden van de jaarlijkse feestelijke herdenkingen van die opstand op Tuladag, 17 augustus. In plaats daarvan kreeg het beeld in 1974 een enkele reis naar Nederland.

In *Tula, een beeld van de slavernij*, volgen we de lotgeval-

len van het beeld, zijn maakster Toos Hagenaars en de velen die in de afgelopen halve eeuw het beeldhouwwerk ontmoetten. Zelden liet het iemand onverschillig, nooit werd men het over hem eens. Gemengeld in discussies over de naaktheid van het beeld, de witheid van de kunstenaars, de slavernijgeschiedenis en de naschokken van de arbeidersopstand van 30 mei 1969, eindigde het beeld in Winschoten, de nieuwe woonplaats van de maakster. Eerst in die voortuin, wat later in een theaterzaaltje en ten slotte in de vergetelheid van een opslagloods van de gemeente Oldambt.

Het kunstwerk is in 2023 vijftig jaar oud. ‘De dekolonisatie zit erin, én de discussie over wie we zijn,’ zegt John Leerdam van het Nederlandse slavernijmuseum in oprichting, ‘een discussie die altijd ontweken is. Wat bedoeld was als uiting van trots, is in brons gegoten, gestolde pijn.’

Eind 2022 sprak premier Mark Rutte excuses uit voor de slavernij en erkende dat Tula een held was. Op 3 oktober 2023, 228 jaar na de executie van de opstandelingenvoorman, wordt zijn eerherstel officieel bezegeld.

‘In 2010 had Curaçao hem officieel tot held uitgeroepen. Ik denk dat er voor Tula nu ook in Nederland een standbeeld moet komen,’ zei integratie-expert Walter Palm.

Sommige Antillianen – onder wie trouwens niet Palm – menen dat Hagenaars’ beeld zich daarvoor bij uitstek leent. Luider dan in decennia het geval is geweest, bepleiten ze eerherstel voor de Tula van Winschoten.

Dat is een opmerkelijke plotwending in het leven van dit beeld.

Laura Quast, de Curaçaose grande dame van het theater,

was in 1973 verklaard tegenstander van het kunstwerk. Een halve eeuw later oordeelt ze milder over het beeld. Dat verdient zelfs een plaats op zijn geboortegrond. ‘Deze Tula heeft van alles losgemaakt. Over het slavernijverleden en de koloniale onderdrukking. Over de bevrijding daarvan. Over het verschil in culturen, van de Nederlander en de Curaçaoënaar die allebei het stempel van het koloniaal verleden meedragen. Dit is het beeld van de pijn die aan beide kanten wordt gevoeld. Het is tijd om dit alles te verwerken en samen na te denken over hoe je met elkaar verder kunt.’

Of dat ervan komt, en zo ja: welke rol het beeld daarin kan spelen, en waar, is een open vraag.

Voorspel

Op 17 augustus 1795 legt Tula het werk neer. Net als een aantal van zijn collega's. Ze zijn eigendom van Caspar van Uytrecht, plantagehouder op Landhuis Knip op Curaçao en vinden dat het hoog tijd is om hun slavenbestaan te beëindigen. De tijd is er rijp voor.

Vrijheid zit in de lucht. Het is de geest van het Franse ideaal ‘vrijheid, gelijkheid en broederschap’. Die is overgewaaid van Haïti, waar slaafgemaakten hun vrijheid met succes hebben opgeëist. Tula kondigt hetzelfde aan bij Van Uytrecht. Die snapt er weinig van. ‘Mijn slaven zijn des morgens gekomen en wijgeren in 't algemeenen dienste te doen. Wat verder haare intentie is, weet ik niet.’

Over die bedoelingen verschaft een prachtig document inzicht. Het is opgemaakt door pater Schinck, twee dagen later. Tula heeft inmiddels met 1200 medestanders slag ge-

leverd tegen de koloniale soldaten, een overwinning in de zoutpannen van Oud Sint Marie. Het koloniaal bestuur heeft Schinck als bemiddelaar aangesteld om Tula tot overgave te bewegen. De geestelijke wordt met veel respect ontvangen, noteert hij verbaasd. Tula verklaart zich nader. ‘Wij zijn al te veel mishandeld, wij zoeken niemand kwaad te doen, maar zoeken onze vrijheid, de Franse negers hebben hun vrijheid gekregen, Holland is ingenomen door de Fransen, vervolgens moeten wij ook hier vrij zijn.’

Hij doet dus een beroep op de politieke omwentelingen: Nederland valt sinds kort onder Frans bewind, en de Fransen kennen het gelijkheidsbeginsel. Tula’s bijnaam was ‘Rigaud’, naar André Rigaud, de leider van de geslaagde Haïtiaanse slavenopstand van 1791. Na dat succes op Frans Haïti was nu Nederland aan zet om de slavernij te beëindigen.

Het gesprek stagneert, en Tula stuurt iedereen de kamer uit. Indachtig het gegeven dat Schinck niet alleen namens de overheid kwam, maar zich bij de opstandelingen ook ‘hunnen pastor’ noemde, krijgt het gesprek een intiemer, persoonlijker toon. Tula refereert aan het gedeelde geloof. ‘Heer Pater, komen alle mensen niet voort uit een vader Adam en Eva? Heb ik kwalijk gedaan dat ik 22 van mijn medebroeders verlost hebbe uit hun boeijens, waarin zij onregtvaardig geworpen waren? Heer Pater, de Franse vrijheid heeft ons gediend tot torment. Als iemand van ons gestraft werd, wierd hem telkens tegengeworpen “gij zoekt ook uw vrijheid?”. Eens werd ik vastgebonden. Ik riep zonder ophouden genaade voor een armen slaaf tot ten laatsten losgemaakt zijnde, golfde ’t bloed uit mijne mond, ik wierp mij op mijn knien en riep tot God: O Goddelijke Majesteit! O Suijverste Geest! Is ’t dan Uwen wil

dat wij zoo mishandelt worden? Ach Pater, men draagt meer zorg voor een beest, als een beest een been breekt 't word geneezen.'

Waarschijnlijk raakt het religieuze appèl, meer nog dan het politieke betoog, de pater diep. Hij is er zo door uit zijn doen, dat hij aan zijn verslag voor zijn opdrachtgever het verzoek toevoegt om het eiland te verlaten 'om de gerustheid van mijn gemoed weder te vinden'.

De bemiddeling faalde, de opstand zou nog een maand duren, voordat ze gesmoord werd in grof geweld. Tula en zijn getrouwen werden verraden en berecht, doodvonnissen geveld. Binnen de rechtsprekende raad was wel protest tegen 'het verschrikkelijk wangedrogt pijnbanke dat bij alle geciviliseerde natien afgeschafst was', maar men hield de optie open om het martelwerktuig de pijn tot in de vierde, ja, tot in de afgrijpselijke, hoogste vijfde graad op te laten voeren bij deze terroristen. 'Het welzijn der colonien vereyscht het.'

En dus viel in een scheepsjournaal op 'Den 3e' (oktober 1795) te lezen: '... twee negers [Tula en Karpata] levendig geradbraakt, en geblaakert, vervolgens onthoofd en de koppen op de galg gezet, een neger [Waccaw] de handen afgekapt, en met een moker de kop ingeslagen en toen 5 opgehangen.' Hun hoofden werden op staken tentoongesteld – zo verging het leiders van 'moordenaars, oproer, plundering en brandstichters'.

Deze tekst is afkomstig uit het scheepsjournaal van Van Uytrechts schoonzoon Albert Kikkert. Kikkert was marine-officier, plantagehouder en medeverantwoordelijk voor het neerslaan van de opstand.